

Секція: Проблеми макроекономіки

Пірникоза Павло Віталійович

аспірант кафедри податків та фіскальної політики

Тернопільського національного економічного університету

м. Тернопіль, Україна

ПОТЕНЦІЙНИЙ РІСТ ОФІЦІЙНОГО ВВП УКРАЇНИ ВНАСЛІДОК ДЕТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Значні обсяги тіньової економіки в Україні є перманентною проблемою, яка бере свій початок ще з часів здобуття нашою державою незалежності. В економічній літературі тіньову економіку переважно розглядають як приховану від державних органів економічну діяльність, тобто ту частину створеного ВВП країною, яка не відображається в офіційній статистиці. Тому державні заходи направлені на детінізацію економіки розглядається науковцями як один із інструментів зростання офіційного ВВП. Існують припущення, що таким чином офіційне ВВП України можна збільшити аж на 40-50%, що матиме дивовижний вплив на зростання доходів вітчизняних бюджетів внаслідок розширення існуючої податкової бази. Такі значення потенційного ВВП видаються для нас досить значимими та потребують детального аналізу та перевірки.

Джерелом існуючих припущень звичайно ж є розрахунки розмірів тіньової економіки, які проводяться різними авторами та організаціями. Для України перманентне оцінювання обсягів неформального сектору здійснюється Міністерством економічного розвитку і торгівлі України (далі – МЕРТ України), Державною службою статистики України (далі – ДСС України) та зарубіжними науковцями, зокрема Ф. Шнайдером та його колегами зі Світового Банку. Останні, використовуючи МІМІС-метод (Multiple Indicators Multiple Causes Method), зазвичай визначають

найвищий рівень тіньової економіки в Україні, який коливається в межах 40-47% ВВП [1, 2].

Результати розрахунків українських організації виявляються дещо нижчими. Найчастіше вітчизняні науковці при дослідженні різних аспектів тіньової економіки користуються показниками МЕРТ України. Це міністерство для обрахунку тіньового сектору використовує свою методику, яка базується на використанні чотирьох методів: метод «витрати населення – роздрібний товарооборот», «електричний метод», «монетарний метод», «фінансовий метод». На основі зазначених методів виводить інтегральний показник, який комплексно характеризує тіньову економіку в Україні. Значення цього показника за останні п'ять років коливається в межах 34-43% ВВП [3].

Найрідше в науковій літературі використовуються показники тіньової економіки, розраховані ДСС України, через те, що їх значення є найнижчим та коливається в межах 15-20% ВВП [4]. У своїх обрахунках ДСС України регулярно використовує методологічні положення обчислення обсягів тіньової економіки (економіка що не спостерігається) [5], які відповідають міжнародним стандартам Системи національних рахунків (СНР-93). Відповідні положення були розроблені для підвищення якості оцінок ВВП, при розрахуванні якого враховуються обсяги тіньового сектору [6]. Обрахунок тіньової економіки згідно з цією методикою базується на даних річних державних статистичних спостережень та адміністративної інформації. Таким чином розміри тіньового сектору, розраховані ДСС України, включаються в офіційний ВВП, тому ними нехтувати не можна.

Перш ніж обрахувати потенційний ВВП в Україні, необхідно обрати найкоректніші показники тіньової економіки з існуючих. На нашу думку, показники запропоновані ДССУ виглядають дещо нереалістично низькими в своїх розмірах порівняно з іншими вітчизняними та зарубіжними

дослідженнями, в жодному з яких не розглядає тіньовий сектор в Україні меншим від 1/3 ВВП. Більше того показники рівня тіньового сектору, розраховані ДССУ, майже не реагують на зміну економічної кон'юнктури, що на практиці не є можливим та суперечить усім теоретичним основам тіньової економіки. Так, протягом світової економічної кризи 2008-2009 рр. за даними ДССУ рівень тіньового сектору був нижчим, ніж впродовж відносно стабільного економічного періоду 2010-2013 років, що можна поставити під сумнів. Рівень тіньової економіки за цими ж даними не зазнав помітних змін й після революційних подій в Україні в 2014 р., в той час як розрахунки всіх інших досліджень показували його ріст. Не зважаючи на те, що ми розглядаємо показники ДССУ як дещо некоректними, при подальшому аналізі та розрахунках ми їх враховуватимемо, оскільки вони включені в офіційно розрахований ВВП України.

Обираючи для подальшого розрахунку потенційного ВВП показники тіньової економіки з поміж тих, що запропоновані МЕРТ України та зарубіжними дослідниками, коректніше, на нашу думку, користуватися даними української організації. Це зумовлено по-перше, тим, що вони є офіційними; по-друге, впродовж останніх років не дуже відрізняються від даних з інших зарубіжних досліджень; по-третє, можуть бути найточнішими через можливість отримання МЕРТ від органів державної влади більш точної інформації, яка необхідна для розрахунку тіньової економіки.

Аналіз вищенаведеної інформації дозволяє нам зробити висновок, що потенційний ВВП України, який дорівнює сумі офіційного та тіньового ВВП, слід розраховувати у Таблиці 1 за такою формулою:

$$\text{ВВП}_{\text{пот}} = (\text{ВВП}_{\text{оф}} - \text{ВВП}_{\text{тінДССУ}}) + \text{ВВП}_{\text{тінМЕРТУ}} \quad (1)^*$$

---

* складено автором на основі власних теоретичних узагальнень.

де $ВВП_{пот}$ – потенційний валовий внутрішній продукт України, млн. грн.;

$ВВП_{оф}$ – офіційний валовий внутрішній продукт України, млн. грн.;

$ВВП_{тінДССУ}$ – тіньовий валовий внутрішній продукт України, розрахований Державною службою статистики України, млн. грн.;

$ВВП_{тінМЕРТУ}$ – тіньовий валовий внутрішній продукт України, розрахований Міністерством економічного розвитку та торгівлі України, млн. грн.

Таблиця 1

Розрахунок загального валового внутрішнього продукту в Україні

Рік	$ВВП_{оф}$, млн. грн.	ТЕ ДССУ, % ВВП	ТЕ МЕРТУ, % ВВП	$ВВП_{тінДССУ}$ млн. грн.	$ВВП_{тінМЕРТУ}$ млн. грн.	$ВВП_{пот}$, млн. грн.	Відношення $ВВП_{пот}$ до $ВВП_{оф}$
2006	544153	17,3	30	94 138	163 246	613260	1,127
2007	720731	15,5	28	111 713	201 805	810822	1,125
2008	948056	15,1	34	143 156	322 339	1127239	1,189
2009	913345	16,7	39	152 529	356 205	1117021	1,223
2010	1079346	19,0	38	205 076	410 151	1284422	1,190
2011	1299991	20,2	34	262 598	441 997	1479390	1,138
2012	1404669	19,6	34	275 315	477 587	1606941	1,144
2013	1465198	18,9	35	276 922	512 819	1701095	1,161
2014	1586915	18,7	43	296 753	682 373	1972535	1,243
2015	1988544	19,0	40	377 823	795 418	2406138	1,210
2016	2383182	18,6	34	443 272	810 282	2750192	1,154
Сер.	-	-	-	-	-	-	1,173

Примітка: ТЕ – тіньова економіка; ДССУ – Державна служба статистики України; МЕРТУ – Міністерство економічного розвитку та торгівлі України..

Джерело: за розраховано автором даними [3, 4].

Проведені нами розрахунки показують, що потенційний ВВП України в період 2006-2016 рр. в середньому на 17,3% більший від офіційно заявленого державними органами. Таким чином саме на такий

ріст офіційного ВВП можна в середньому розраховувати уряду при повній ліквідації тіньової економіки в Україні.

Література

1. Schneider F. The Size and Development of the Shadow Economies of Ukraine and Six Other Eastern Countries over the Period of 1999 – 2015 / F. Schneider // Економіка розвитку. - 2016. - № 2. - С. 12-20.
2. Medina L. Shadow Economies around the World: New Results for 158 Countries over 1991-2015 [Електронний ресурс] / L. Medina, F. Schneider. – CESifo Working Paper Series No. 6430. – 2017. – Режим доступу: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2965972
3. Офіційний веб-сайт Міністерства економічного розвитку та торгівлі України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
4. Офіційний веб-сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
5. Наказ Держкомстату України «Методологічні положення обчислення обсягів економіки, яка безпосередньо не спостерігається» від 31.12.2004 р. №680 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2017/2_02_02_01_2017.htm
6. Наказ Держкомстату України «Методика розрахунку валового внутрішнього продукту виробничим методом і за доходами» від 08.11.2004 р. № 610 [Електронний ресурс] / Державна служба статистики України. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/metaopus/2017/2_02_02_01_2017.htm